

ANALIZA UČINKOVITOSTI VISOKOG OBRAZOVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

EFFICIENCY ANALYSIS OF HIGHER EDUCATION IN CROATIA

Dunja Horvat Novak, Anica Hunjet

Pregledni rad

Sažetak: *Kvalitetna organizacija sustava obrazovanja sve je veći faktor u ostvarivanju kontinuiranog napredovanja gospodarstva. Upravo zbog toga je važno mjeriti kvalitetu obrazovanja kroz brojne pokazatelje učinkovitosti. Jedan od pokazatelja kvalitete visokog obrazovanja je i praćenje kretanja broja upisanih i završenih studenata na visokim učilištima koji jasno prikazuje povećava li se ili smanjuje broj studenata koji upisuju odnosno završavaju studije. U posljednjih nekoliko godina Hrvatska sve više ulaže u povećanje kvalitete visokog obrazovanja, djelomično kroz primjenu Bolonjskog procesa, a djelomično kroz interne analize samih ustanova visokog obrazovanja. Ulaganje u kvalitetu rezultiralo je pozitivnim stopama završavanja studija no unatoč tome, Hrvatska i dalje zaostaje za Europom prema udjelu visokoobrazovanih. Analiza učinkovitosti visokog obrazovanja pokazuje da Hrvatska kontinuirano povećava svoj udio visokoobrazovanih no da bi se dosegao prosjek Europske Unije, daljnji napori u poboljšanju obrazovne slike Republike Hrvatske i dalje predstavljaju nužnost.*

Ključne riječi: *učinkovitost, visoko obrazovanje, kvaliteta, pokazatelji učinkovitosti, gospodarski rast*

Review article

Abstract: *Quality organization of the education system is a growing factor in achieving continuous economic progress. Therefore it is important to measure quality of education through a number of indicators of effectiveness. One of the indicators of quality of higher education is also to monitor changes in the number of enrolled and graduated students at higher education institutions that clearly shows whether the number of students who enroll and complete their studies increases or decreases. In a last few years Croatia is investing in increasing quality of higher education, partly through implementation of Bologna process, and partly through internal analysis of institutions of higher education. Investing in quality resulted with positive completion rate but despite that, Croatia is still behind Europe according to the share of highly educated. Efficiency analysis of higher education shows that Croatia is continuously increasing its share of highly educated but in order to reach the average of European Union, further efforts in improving educational image still represent a necessity.*

Key words: *efficiency, higher education, quality, indicators of effectiveness, economic growth*

1. UVOD

U posljednjih nekoliko godina znanje postaje sve važniji resurs gospodarskog razvoja. Republika Hrvatska suočena je s izazovima svjetskog gospodarstva prema kojima, između ostalog, mora ispuniti određene zahtjeve u oblikovanju obrazovnog sustava. Osiguranje jamstva kvalitete obrazovnog sustava jedan je od zahtjeva koje Republika Hrvatska mora ispuniti. Kako stupanj obrazovanja stanovništva utječe na napredak gospodarstva, za Republiku Hrvatsku iznimno je važno povećati udio visokoobrazovanih. Posljednjih godina udio visokoobrazovanog stanovništva Republike Hrvatske raste no u usporedbi s Europom Hrvatska i dalje zaostaje. Da bi se udio visokoobrazovanih povećao potrebno je ulagati u kvalitetu obrazovanja te kontinuirano provoditi vanjska i unutarnja vrednovanja visokih učilišta. Na taj način utjecalo bi se na povećanje svijesti o važnosti obrazovanja što bi u konačnici rezultiralo povećanjem udjela visokoobrazovanih.

2. VISOKO OBRAZOVANJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, pročišćeni tekst, („Narodne novine“ broj 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 2/07 - OUSRH, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13 i 101/14 - O i RUSRH) uređuju se sustavi znanstvene djelatnosti i visokog obrazovanja, a predstavljaju djelatnosti posebnog interesa za Republiku Hrvatsku i sastavni su dio međunarodnog, europskog, znanstvenog, umjetničkog i obrazovnog prostora. Visoko obrazovanje u Republici Hrvatskoj temelji se na akademskim slobodama, akademskoj samoupravi i autonomiji sveučilišta u skladu s Ustavom, međunarodnim ugovorima i Zakonom. Najviše stručno tijelo koje brine za razvitak i kvalitetu cjelokupne znanstvene djelatnosti i sustava znanosti, visokog obrazovanja i tehnološkog razvoja u Republici Hrvatskoj je Nacionalno vijeće za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj.

Djelatnost visokog obrazovanja obavljaju visoka učilišta u što spadaju sveučilišta, te fakulteti i umjetnička akademija u sastavu sveučilišta, veleučilišta i visoke škole. Visoka učilišta obavljaju svoju djelatnost kao javnu službu, a osnivaju se kao ustanove. Ona mogu biti javna i privatna. Javna visoka učilišta su ona koja osniva Republika Hrvatska, a privatna učilišta osnivaju se odlukom osnivača na način propisan odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju koji se odnose na osnivanje ustanova. Studijski programi usklađeni su od 2005. godine sa zahtjevima Bolonjskog procesa radi stvaranja Europskog sustava visokog obrazovanja.

Upis na studije obavlja se na temelju javnog natječaja koji objavljuju visoka učilišta koji provode studij najmanje šest mjeseci prije početka nastave. Visoka učilišta utvrđuju postupak odabira pristupnika na upis na način koji jamči ravnopravnost svih pristupnika bez obzira na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, političko uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovinu, rođenje, društveni položaj, invalidnost, seksualnu orijentaciju i dob. Visoka učilišta utvrđuju kriterije na temelju kojih se obavlja klasifikacija i odabir kandidata za upis. Kriteriji za upis su uspjeh u prethodnom školovanju, vrsta završenog školovanja, uspjeh na klasifikacijskom ili drugom ispitu te posebna znanja, vještine ili sposobnosti. Visoka učilišta utvrđuju koji su srednjoškolski programi odgovarajući preduvjet za upis pojedinog preddiplomskog sveučilišnog, integriranog preddiplomskog i diplomskog sveučilišnog studija ili stručnog studija. Diplomski sveučilišni studij ili specijalistički diplomski stručni studij može upisati osoba koja je završila odgovarajući preddiplomski studij, pri čemu visoka učilišta propisuju koji se studiji smatraju odgovarajućim za upis pojedinog diplomskog studija. Osobe koje su završile preddiplomski stručni studij mogu upisati diplomski sveučilišni studij u skladu s općim aktom sveučilišta koje provodi taj studij. Odabir za upis može se uvjetovati polaganjem ispita kompetencija tijekom razredbenog postupka i/ili razlikovnih ispita na početku studijskog programa u statusu redovitog ili izvanrednog studenta. Poslijediplomski studij može upisati osoba koja je završila odgovarajući diplomski studij, a sveučilište može propisati i druge uvjete za upis poslijediplomskog studija.

3. STUDIJI NA VISOKIM UČILIŠTIMA

Visoko obrazovanje na visokim učilištima provodi se kroz sveučilišne i stručne studije koji se usklađuju s onima u europskom obrazovnom prostoru uz uvažavanje pozitivnih iskustava drugih visokoškolskih sustava. Sveučilišni i stručni studiji moraju biti u skladu s europskim sustavom za stjecanje i prijenos bodova (ECTS) po kojem se jednom godinom studija u pravilu stječe 60 ECTS bodova u punom nastavnom opterećenju. ECTS bodovi dodjeljuju se studijskim obvezama studenata na temelju prosječno ukupno utrošenog rada koji student mora uložiti kako bi stekao predviđene ishode učenja u sklopu te obaveze. Jedan ECTS bod u pravilu predstavlja 30 sati ukupnog prosječnog studentskog rada uloženo za stjecanje ishoda učenja.

3.1. Sveučilišni studiji

Sveučilišni studij osposobljava studente za obavljanje poslova u znanosti, umjetnosti i visokom obrazovanju, u poslovnom svijetu, javnom sektoru i društvu, te za razvoj i primjenu znanstvenih, umjetničkih i stručnih dostignuća.

Sveučilišno obrazovanje obuhvaća preddiplomski sveučilišni studij, diplomski sveučilišni studij i poslijediplomski studij. Osim ovih studija sveučilište može izvoditi i integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij. Preddiplomski sveučilišni studiji ustrojavaju se i izvode na sveučilištu, a diplomski i poslijediplomski studiji mogu se izvoditi i u suradnji sa znanstvenim institutima. Završetkom navedenih studija stječe se najmanje 300 ECTS bodova. Preddiplomski sveučilišni studij u pravilu traje tri do četiri godine. Završetkom ovog studija stječe se 180 do 240 ECTS bodova. Preddiplomski studij osposobljava studente za diplomski studij te im daje mogućnost zapošljavanja na određenim stručnim poslovima. Završetkom preddiplomskog sveučilišnog studija stječe se akademski naziv prvostupnik / prvostupnica (baccalaureus / baccalaura) uz naznaku struke.

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij traje pet do šest godina, a njegovim se završetkom stječe 300 ECTS bodova. Završetkom ovog studija stječe se akademski naziv magistar/magistra uz naznaku struke. U tehničkim znanostima završetkom ovog studija stječe se akademski naziv magistar inženjer, a u medicini, stomatologiji i veterini stječe se akademski naziv doktor uz naznaku struke.

Diplomski sveučilišni studij traje jednu do dvije godine, čijim se završetkom stječe 60 do 120 ECTS bodova. Diplomski studij može trajati i dulje uz odobrenje Nacionalnog vijeća za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj. Ukupan broj bodova koji se stječu na preddiplomskom i diplomskom sveučilišnom studiju iznosi najmanje 300 ECTS bodova. Završetkom diplomskog sveučilišnog studija stječu se akademski nazivi ovisno o sveučilišnom programu. Završetkom sveučilišnog medicinskog programa stječe se naziv doktor (dr.) struke, a završetkom ostalih sveučilišnih programa magistar (mag.) struke u skladu sa Zakonom o akademskim i stručnim nazivima i akademskom stupnju, pročišćeni tekst („Narodne novine“ broj 107/07 i 118/12). Kratica akademskih naziva stavlja se iza imena i prezimena osobe.

Poslijediplomski studiji podrazumijevaju poslijediplomske sveučilišne studije i poslijediplomske specijalističke studije. Poslijediplomski sveučilišni odnosno doktorski studij može se upisati po završetku diplomskog sveučilišnog studija i traje najmanje tri godine. Ispunjenjem svih propisanih uvjeta i javnom obranom doktorske disertacije u znanstvenim područjima stječe se akademski stupanj doktora znanosti (dr.sc.), a ispunjenjem svih propisanih uvjeta u umjetničkom području stječe se akademski stupanj doktora umjetnosti (dr.art.). Kratica akademskog stupnja stavlja se ispred imena i prezimena osobe.

Poslijediplomski specijalistički studiji traju od jedne do dvije godine. Završetkom ovog studija stječe se akademski naziv specijalist određenog područja (spec.) u skladu sa Zakonom o akademskim i stručnim nazivima i

akademsom stupnju. Naziv specijalist odnosno njegova kratica dodaje se akademskom nazivu koji je osoba stekla na sveučilišnom diplomskom studiju ovisno o sveučilišnom programu. Završetkom poslijediplomskog specijalističkog studija stječe se 60 do 120 ECTS bodova. Sveučilište općim aktom može odrediti i stjecanje ECTS bodova na poslijediplomskom sveučilišnom studiju.

3.2. Stručni studiji

Stručni studiji provode se na visokim školama i veleučilištima, a iznimno se mogu provoditi i na sveučilištima uz suglasnost Nacionalnog vijeća u skladu sa Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju. Stručno obrazovanje obuhvaća kratke stručne studije, preddiplomske stručne studije i specijalističke diplomske stručne studije. Svaka razina stručnog studija završava stjecanjem određenog stručnog naziva.

Kratki stručni studiji traju od dvije do dvije i pol godine čijim se završetkom stječe 120 do 150 ECTS bodova. Završetkom ovog studija stječe se stručni naziv pristupnik/pristupnica uz naznaku struke u skladu sa Zakonom o akademskim i stručnim nazivima i akademskom stupnju.

Preddiplomski stručni studije traje u pravilu tri godine, a iznimno može trajati i četiri godine uz odobrenje Nacionalnog vijeća u slučajevima kad je to sukladno s međunarodno prihvaćenim standardima. Završetkom ovog studija stječe se 180 do 240 ECTS bodova te stručni naziv stručni/a prvostupnik/prvostupnica (baccalaureus/baccalaurea) uz naznaku struke u skladu s posebnom zakonom. Kratica stručnog naziva stavlja se iza imena i prezimena osobe.

Specijalistički diplomski stručni studij traje jednu ili dvije godine a njegovim se završetkom stječe 60 ili 120 ECTS bodova. Završetkom ovog studija stječe se stručni naziv stručni/a specijalist/ica određene struke u skladu s posebnim zakonom.

Stručni studiji pružaju studentima primjerenu razinu znanja i vještina koje omogućavaju obavljanje stručnih zanimanja i osposobljava ih za neposredno uključivanje u radni proces. Ukupan broj bodova koji se stječe na preddiplomskom i specijalističkom diplomskom stručnom studiju iznosi najmanje 300 ECTS bodova.

4. UČINKOVITOST VISOKOG OBRAZOVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Učinkovitost obrazovanja može se definirati kao izlazni rezultat posebnog pregleda ili analize koji se mjeri razinom postignuća posebnih ciljeva obrazovanja odnosno razinom na kojoj je visoko učilište ispunilo posebne ciljeve. Drugim riječima učinkovitost obrazovanja je izlazni rezultat koji mjeri razinu kvalitete određenog visokog učilišta. Učinkovitost ili efektivnost razlikuje se od efikasnosti po tome što efikasnost mjeri veličinu izlaznog rezultata odnosno korištenih inputa. Mjerenje uspjeha studijskog programa ili visokog učilišta provodi se putem različitih procedura koje obuhvaćaju nadzor, opažanje i obilazak učilišta. Da bi se dobilo primarno

mjerilo uspjeha potrebno je prikupiti bitne pokazatelje, informacije i dokaze koji najbolje oslikavaju učinkovitost ustanove s obzirom na učenje studenata i akademsko postignuće. Mjerenje učinkovitosti obrazovanja stvara dodanu vrijednost kroz proces osiguravanja kvalitete i akreditacijski postupak te pridonosi razvoju kulture dokaza na visokom učilištu.

Pokazatelji uspješnosti predstavljaju niz statističkih parametara na temelju kojih se mjeri razina izvedbe visokog učilišta ili studijskog programa u određenoj kvalitativnoj dimenziji. Oni predstavljaju kvalitativna i kvantitativna mjerenja outputa odnosno kratkoročna mjerenja rezultata i mjerenja ishoda odnosno dugoročna mjerenja ishoda i učinaka sustava ili programa. Pomoću pokazatelja uspješnosti ustanova određuje referentnu vrijednost svoje izvedbe odnosno provodi usporedbu visokih učilišta.

Kvaliteta visokog obrazovanja može se definirati u širem i u užem smislu. U širem smislu kvaliteta predstavlja usklađenost visokog obrazovanja sa zahtjevima i potrebama korisnika, ciljevima, normama i standardima. U užem smislu kvaliteta podrazumijeva usklađenost procesa i rezultata pripreme visokoobrazovnih stručnjaka sa potrebama, ciljevima, normama i standardima države, poslodavca i društva u cjelini. Kvaliteta visokog obrazovanja rezultat je utjecaja velikog broja zahtjeva koji se nameću a podrazumijevaju zahtjeve korisnika visokog obrazovanja, zahtjeve Bolonjskog procesa i međunarodnih normi, zahtjeve sustava upravljanja kvalitetom i zahtjeve standarda rada visokoobrazovne institucije.

U posljednjem desetljeću sustav visokog obrazovanja u procesu je reforme. Godine 2001. potpisana je Bolonjska deklaracija i u skladu s time donesen je Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja od 2005.-2010. godine koji je definirao ciljeve i prioritete u visokom obrazovanju. Osnovni ciljevi bili su do kraja 2006. godine uspostaviti sustav jamstva kvalitete u visokoobrazovnom sustavu Republike Hrvatske i do 2010. godine smanjiti stopu odustajanja i trajanje studija, dok su glavni prioriteti bili poboljšati kvalitetu i učinkovitost odgoja i obrazovanja. Prvi korak u reformi učinjen je 2005. godine usklađivanjem preddiplomskih, diplomskih i stručnih studija s bolonjskim načelima a u razdoblju od 2005.-2009. godine restrukturirani su i poslijediplomski studiji.

Temelj Bolonjskog sustava jest sustav osiguranja kvalitete koji omogućuje stalno praćenje i poboljšavanje kvalitete programa studija kroz akademsku godinu. Sustav osiguranja kvalitete osnovni je preduvjet za unificiranje kvalitete studija na razini cijele Europe. Bez ovog sustava, diplome i programi u Hrvatskoj ne mogu se uspoređivati s diplomama i programima u Europskoj Uniji.

4.1. Osiguranje kvalitete u visokom obrazovanju

U cilju povećanja kvalitete u visokom obrazovanju, Europsko udruženje za osiguravanje kvalitete u visokom obrazovanju izradilo je Standarde i smjernice za osiguranje kvalitete u europskom prostoru visokog obrazovanja na zahtjev Bolonjske konferencije iz Berlina (2003.), s ciljem da se kvaliteta akademskih programa razvija i poboljšava za studente i ostale korisnike visokog

obrazovanja. Standardi i smjernice za osiguranje kvalitete u europskom prostoru visokog obrazovanja dijele se na:

- Europske standarde i smjernice za unutarnje osiguravanje kvalitete u ustanovama visokog obrazovanja,
- Europske standarde i smjernice za vanjsko osiguravanje kvalitete u ustanovama visokog obrazovanja,
- Europske standarde i smjernice za agencije za vanjsko osiguravanje kvalitete.

Unutarnje osiguravanje kvalitete odnosi se na procese kojima sama visokoobrazovna institucija jamči da se standardi i kvaliteta obrazovanja koje ona nudi održavaju i unapređuju. Rezultati dobiveni unutarnjim vrednovanjem najčešće su prvi dokumenti koji se razmatraju prilikom vanjskog vrednovanja. Vanjsko osiguranje kvalitete odnosi se na procese kojima nezavisna institucija jamči da se standardi i kvaliteta obrazovanja koje visoko učilište nudi održavaju i unapređuju. Vanjsko osiguravanje kvalitete razlikuje se od sustava do sustava, a može uključivati:

- različite vrste institucijskog djelovanja,
- vrednovanje predmeta ili programa,
- akreditaciju na razini predmeta, programa ili učilišta i njihove kombinacije.

Potpisivanjem Bolonjske deklaracije Republika Hrvatska je preuzela obvezu provoditi Standarde i smjernice za osiguranje kvalitete u visokom obrazovanju što znači da visoka učilišta trebaju provoditi postupke unutarnjeg osiguranja kvalitete a periodično se mora provoditi i vanjsko vrednovanje institucija. Vrednovanje visokih učilišta provodi Agencija za znanost i visoko obrazovanje. Kod vrednovanja visokih učilišta uzimaju se u obzir opći dokumenti/programi potrebni za utvrđivanje znanstvenog nastavnog rada na visokom učilištu te kvantitativni i kvalitativni elementi koji obilježavaju rad visokih učilišta.

Unutarnje vrednovanje ocjenjuje učinkovitost i uspješnost pojedinih ustrojnih jedinica u održavanju akademske kvalitete i standarda. Tijekom postupka unutarnjeg vrednovanja potrebno je provesti samoanalizu u kojoj će se utvrditi prikladnost sadržaja i učinkovitost studijskih programa u smislu postizanja očekivanih ishoda, te ispitati učinkovitost ocjenjivanja studenata radi mjerenja ostvarenja očekivanih ishoda studijskog programa. Osim toga potrebno je ispitati i učinkovitost nastave i učenja te se prema tome procjenjuju:

- vrste i prikladnost primijenjenih nastavnih metoda,
- način na koji se potiče sudjelovanje studenata na nastavi,
- kvaliteta nastavnog materijala,
- strategije razvoja nastavnika radi unapređenja kvalitete nastave,
- učinkovitost timske nastave i
- opterećenje studenata.

Unutarnje vrednovanje podrazumijeva i provođenje studentskih anketa kojima se ispituje mišljenje studenata o nastavnim programima i radu pojedinih nastavnika. Primarna svrha tih anketa jest unapređenje kvalitete

nastave i analiza rezultata usmjerena prema isticanju dobrih primjera.

4.2. Pokazatelji uspješnosti visokog obrazovanja

Uloga procesa osiguranja i unapređenja kvalitete nastavnog procesa, studijskih programa, ali i svih ostalih procesa koji se odvijaju na visokim učilištima postaje sve značajnija u prostoru visokog obrazovanja. Inzistiranje na kvaliteti nastavnog procesa, utvrđivanju mehanizama osiguranja kvalitete i mjerilima za mjerenje kvalitete, neizostavni su elementi vrjednovanja institucija visokog obrazovanja.

Pokazatelji kvalitete su empirijske informacije koje daju sliku o tome na koji način ustanova realizira svoje ciljeve i osigurava kvalitetu obrazovnog procesa. Mogući parametri na temelju kojih se definiraju pokazatelji kvalitete su:

- ukupan broj upisanih studenata,
- broj studenata na prvoj godini,
- broj studenata koji su diplomirali,
- prosječna duljina studiranja,
- prosječna ocjena studiranja,
- odustajanje studenata,
- broj zaposlenih u znanstveno-nastavnim zvanjima,
- ukupne nastavne obveze studenata.

Pokazatelji kvalitete obrazovanja i uvjeta studiranja definiraju se različitim kombinacijama navedenih parametara kao što su:

- omjer broja diplomiranih i ukupan broj studenata,
- omjer broja upisanih na prvu godinu i broja diplomiranih studenata,
- omjer ukupnog broja studenta i broja zaposlenika itd.

Visoka učilišta usmjerena su k ostvarenju višestrukih ciljeva pa prema tome provode i različite aktivnosti. Za identificiranje i provedbu velikog broja pokazatelja uspješnosti potrebno je obuhvatiti cjelokupno područje djelatnosti. Najčešće korišteni pokazatelji uspješnosti uključuju:

- broj prijavljenih studenata s obzirom na upisne kvote,
- bodove stečene u razredbenom postupku koji su potrebni za upis,
- radno opterećenje znanstveno-nastavnog osoblja,
- stope zapošljavanja diplomiranih studenata,
- ugovore i raspoloživa sredstva za provedbu istraživanja,
- broj objavljenih članaka i studija,
- omjer studenata i znanstveno-nastavnog osoblja,
- prihode i rashode učilišta,
- opremu i namještaj učilišta i odjela.

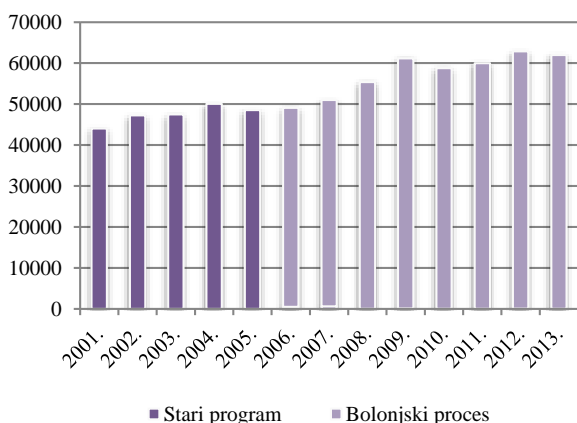
Pokazatelji uspješnosti obuhvaćaju različite aktivnosti ustanove, a kvaliteta se može vidjeti kroz ocjenu studijskih programa i modula te ocjenjivanje kvalitete učesnika obrazovnog procesa što uključuje nastavnike, studente i fakultet u cjelini. Prema tome može se zaključiti da je kvaliteta visokog obrazovanja složen pojam za čiji su nastanak, održavanje i razvoj zaslužni mnogi elementi poput države, nastavnika, studenata, poslodavaca i zaposlenih u visokoobrazovnim institucijama.

5. ANALIZA POKAZATELJA USPJEŠNOSTI VISOKOG OBRAZOVANJA REPUBLIKE HRVATSKE

Početak 21. stoljeća visoko obrazovanje Republike Hrvatske prolazi kroz proces omasovljavanja. Podaci Državnog zavoda za statistiku o broju upisanih studenata na visoka učilišta pokazuju kako Hrvatska u posljednjih desetak godina bilježi porast broja studenata koji upisuju studij što upućuje na to da su stanovnici Hrvatske prepoznali važnost visokog obrazovanja.

Kretanje broja visokoobrazovanih ne ovisi samo o kretanju broja upisanih na visoka učilišta. Ovdje treba uzeti u obzir i mnoge druge čimbenike kao što su stope završavanja studija i stope odustajanja od studija, koeficijenti diplomskog i poslijediplomskog upisa i sl. Prema tome, broj visokoobrazovanih, između ostalog, ovisi i o kvaliteti obrazovanja koja se prati pomoću pokazatelja učinkovitosti.

5.1. Kretanje broja upisanih studenata na visoka učilišta

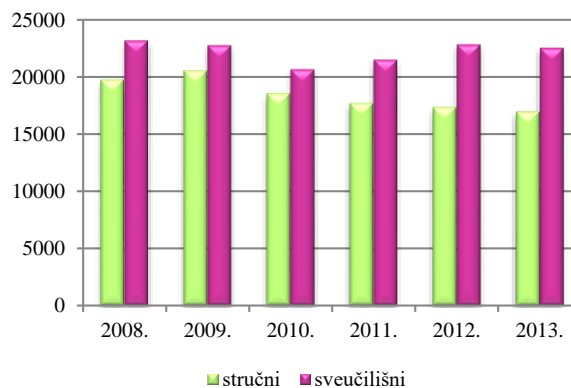


Grafikon 1. Studenti upisani na 1. godinu visokih učilišta od 2001. do 2013. godine

Grafikon 1. prikazuje ukupan broj studenata upisanih na 1. godinu studija na visokim učilištima s udjelom onih koji su upisivali studij po starom programu i onih koji su upisivali studij po programu Bolonjskog procesa. Na grafikonu je vidljivo da se broj studenata koji upisuju studije povećava, no rast nije kontinuiran, već postoje oscilacije broja upisanih studenata iz godine u godinu. Broj upisanih studenata raste u svim godinama navedenog razdoblja osim u 2005., 2010. i 2013. godini gdje je zabilježen lagani pad broja upisanih. Na grafikonu je vidljivo da se uvođenjem Bolonjskog sustava obrazovanja broj upisanih studenata na visoka učilišta povećao u odnosu na broj upisanih prije uvođenja Bolonje. Velik porast broja upisanih studenata na visoka učilišta mogao bi rezultirati naglim povećanjem broja visokoobrazovanih osoba u narednih nekoliko godina.

5.2. Kretanje broja upisanih studenata na preddiplomske stručne i preddiplomske sveučilišne studije

Broj studenata koji su upisali 1. godinu preddiplomskih stručnih i preddiplomskih sveučilišnih studija po programu Bolonjskog procesa ne prati trend rasta ukupno upisanih studenata na visoka učilišta.



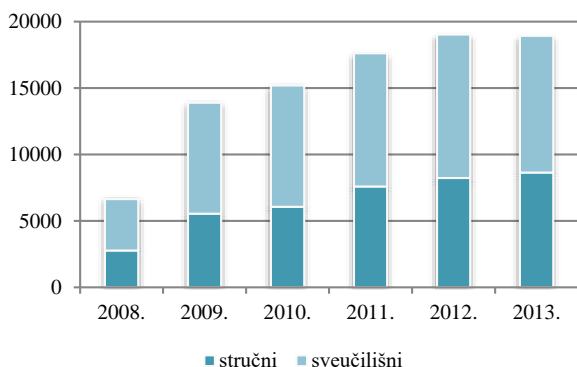
Grafikon 2. Studenti upisani na 1. godinu preddiplomskih studija od 2008. do 2013. godine

Na grafikonu 2. vidljivo je da veći broj studenata upisuje sveučilišne studije u odnosu na stručne studije. Broj studenata koji upisuju stručne studije u razdoblju od 2008. pa do 2013. godine kontinuirano se smanjuje uz iznimku 2009. godine gdje je broj upisanih studenata u porastu u odnosu na 2008. godinu. Broj studenata koji upisuju sveučilišne studije bilježi pad od 2008. do 2010. godine. U 2011. godini zabilježen je porast broja upisanih u odnosu na 2010. godinu koji se nastavlja i u 2012. godini no u 2013., broj upisanih studenata lagano pada.

Prema ovim podacima može se zaključiti da studenti upisani na 1. godinu preddiplomskih stručnih i sveučilišnih studija ne prate kretanje ukupno upisanih studenata na 1. godinu visokih učilišta. Kako se broj ukupno upisanih studenata na visoka učilišta povećava, a broj upisanih na preddiplomske studije smanjuje može se zaključiti da su za ukupno povećanje broja upisanih studenata na visoka učilišta zaslužni studenti koji upisuju diplomatske stručne i sveučilišne studije i studenti integriranog preddiplomskog i diplomskog studija.

5.3. Kretanje broja završenih/diplomiranih studenata na preddiplomskim stručnim i preddiplomskim sveučilišnim studijima

Jedan od važnijih pokazatelja kvalitete obrazovanja jest praćenje broja završenih/diplomiranih studenata na preddiplomskim studijima u posljednjih nekoliko godina. Ovaj pokazatelj ujedno govori i o tome za koliko se povećava broj visokoobrazovanog stanovništva.



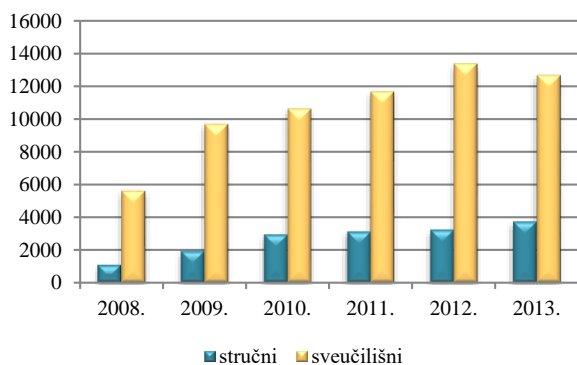
Grafikon 3. Studenti koji su završili/diplomirali na preddiplomskim studijima od 2008. do 2013. godine

Na grafikonu 3. vidi se da je veći broj studenata završio/diplomirao na sveučilišnim studijima što je i logično iz razloga jer više studenata upisuje sveučilišne studije. Iz grafikona je vidljivo da se omjer završenih studenata stručnog studija ravnomjerno povećava s omjerom diplomiranih studenata sveučilišnog studija u svim godinama navedenog razdoblja.

Kako se broj upisanih studenata na preddiplomske studije smanjuje, a broj završenih/diplomiranih studenata povećava, može se zaključiti da je iz godine u godinu sve veći postotak studenata koji upisuju studije ispunio svoje obaveze prema studiju i uspješno završio studij. Svako povećanje broja završenih/diplomiranih studenata u odnosu na prethodnu godinu znači i povećanje postotka visokoobrazovanog stanovništva što je dobar pokazatelj kvalitete obrazovanja.

5.4. Kretanje broja upisanih studenata na stručne specijalističke diplomske studije i sveučilišne diplomske studije

Broj studenata koji upisuje diplomske studije mnogo je manji od broja studenata koji upisuje preddiplomske studije. Iako se ova skupina studenata već smatra visokoobrazovanima, kvaliteta obrazovanja može se vidjeti i kroz praćenje broja upisanih studenata na diplomske studije. Kretanje broja upisanih studenata na diplomske studije govori o tome povećava li se ili smanjuje interes studenata za daljnjim nastavkom obrazovanja.

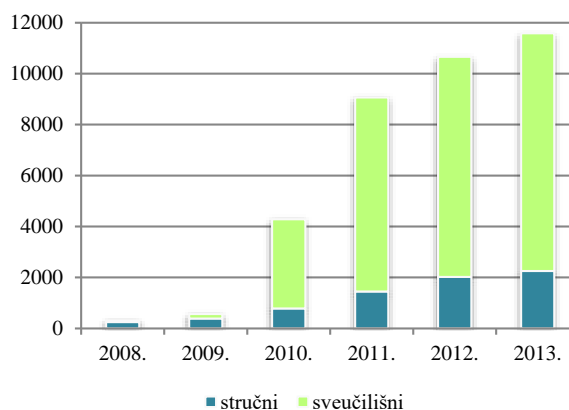


Grafikon 4. Studenti upisani na 1. godinu diplomskih studija od 2008. do 2013. godine

Iz grafikona 4. vidljivo je da znatno veći broj studenata upisuje sveučilišne diplomske studije u odnosu na stručne specijalističke diplomske studije. U 2008. godini zabilježen je znatno niži broj upisanih studenata na oba diplomska studija, iz razloga što je to godina u kojoj su diplomski studij mogli upisati samo oni studenti koji su redovnom roku završili preddiplomski studij po Bolonjskom procesu.

Kako se broj upisanih studenata na preddiplomske studije smanjuje a broj ukupno upisanih studenata na visoka učilišta raste, ovi podaci govore kako su upravo studenti upisani na diplomske studije zaslužni za povećanje broja ukupno upisanih na visoka učilišta.

5.5. Kretanje broja završenih/diplomiranih studenata na stručnim specijalističkim diplomskim studijima i sveučilišnim diplomskim studijima



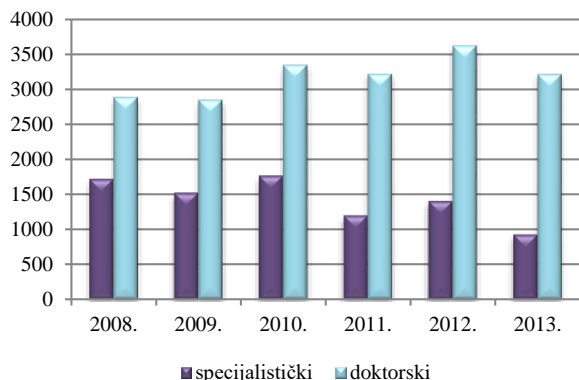
Grafikon 5. Studenti koji su završili/diplomirali na diplomskim studijima od 2008. do 2013. godine

Na grafikonu 5. prikazan je omjer studenata koji su završili stručni specijalistički diplomski studij i studenata koji su diplomirali na sveučilišnom diplomskom studiju od 2008. do 2013. godine.

Važno je uzeti u obzir kako su studenti u redovitom procesu studiranja upisivali diplomski studij tek 2008. godine u sustavu 3+2, odnosno 2009. godine u sustavu 4+1. Stoga se kao prvi redoviti diplomanti u Bolonjskom procesu mogu uzimati u obzir tek diplomanti u 2010. godini. Moguće je pretpostaviti kako su diplomanti u prethodnim godinama studenti koji su prijepremeno završavali studije te studenti koji su se u procesu studiranja prebacivali na višim godinama studiranja iz starog programa na novi.

Uzimajući to u obzir dolazi se do zaključka kako broj diplomanata kontinuirano raste na obje vrste studija, ali isto tako da je daleko veći broj studenata koji završavaju sveučilišni diplomski studij, nego studenata koji završavaju stručni specijalistički studij. Vjerojatan izvor takvog omjera je u daleko većem broju studenata koji upisuju sveučilišni diplomski studij.

5.6. Kretanje broja upisanih studenata na poslijediplomske specijalističke sveučilišne studije i doktorske studije



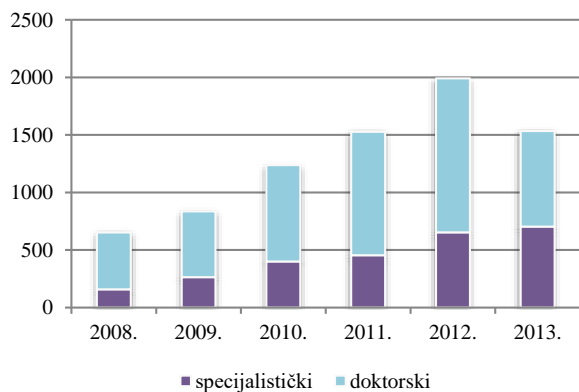
Grafikon 6. Studenti upisani na 1. godinu poslijediplomskih studija od 2008. do 2013. godine

Analizom grafikona 6. koji prikazuje kretanje broja studenata koji upisuju poslijediplomske specijalističke i doktorske studije može se doći do zaključka kako postoje negativna kretanja upisivanja na specijalističke studije. Vidljivo je da broj studenata dugoročno kontinuirano pada. Manji pozitivni pomaci dogodili su se 2010. godine te 2012. godine, ali nisu održani.

Gledajući kretanje upisa na doktorske studije vidljiv je kontinuirani blagi porast broja upisanih studenata, uz veća povećanja u 2010. i 2012. godini, što zapravo odgovara pozitivnim kretanjima upisa na poslijediplomske specijalističke studije te je moguće zaključiti kako je u tim godinama generalno povećanje interesa za poslijediplomske studije.

Uzroci takvih kretanja nisu poznati, moguće je samo pretpostaviti kako interes za poslijediplomskim specijalističkim studijem kontinuirano pada i važno je što ranije djelovati kako bi se taj negativan trend zaustavio i potaknuo veći interes studenata za tim studijem.

5.7. Kretanje broja diplomiranih studenata na poslijediplomskim specijalističkim sveučilišnim studijima i doktorskim studijima



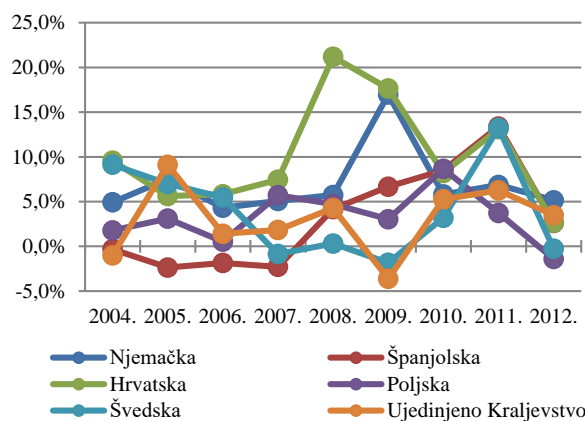
Grafikon 7. Studenti diplomirali na poslijediplomskim studijima od 2008. do 2013. godine

Analizirajući grafikon 12. vidljivo je kako se kroz 6 promatranih godina omjer broja studenata koji su diplomirali na poslijediplomskim specijalističkim studijima i doktorskim studijima približava omjeru 1:1, s time da postoji kontinuirani porast broja studenata koji završavaju oba studija, uz iznimku 2013. godine, koja bilježi pad broja studenata na doktorskim studijima nakon velikog povećanja u 2012. godini.

Ako trend kontinuiranog povećanja broja studenata koji završavaju poslijediplomske specijalističke studije promatramo u kombinaciji s evidentiranim padom broja studenata koji upisuju te studije, može se zaključiti kako je kvaliteta tih studija porasla, odnosno kako ih upisuju iznimno motivirani studenti koji većim dijelom i završavaju studije. Ista kombinacija može se primijeniti i za doktorske studije, gdje je dugoročno vidljiv i porast broja studenata koji upisuju i porast broja studenata koji završavaju doktorske studije, što je također iznimno pozitivan trend i upućuje na poboljšanje kvalitete izvođenja doktorskih studija.

6. UDIO VISOKOOBRAZOVANOG STANOVNIŠTVA U USPOREDBI S ZEMLJAMA EUROPSKE UNIJE

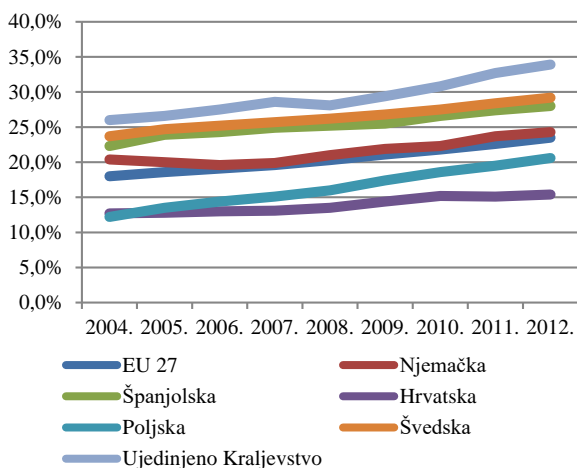
Nužnost za Republiku Hrvatsku jest povećanje postotka visokoobrazovanih. Iako se od uvođenja Bolonjskog sustava broj diplomiranih studenata u Hrvatskoj povećava udio visokoobrazovanih u odnosu na međunarodna kretanja i dalje je nizak.



Grafikon 8. Usporedba stope završavanja studija na visokim učilištima u Republici Hrvatskoj s zemljama Europske Unije od 2004. do 2012. godine

Na grafikonu 8. vidljivo je kako Hrvatska od 2006. godine pa nadalje premašuje Njemačku, Švedsku, Španjolsku, Poljsku i Ujedinjeno Kraljevstvo prema stopama završavanja studija. Uspoređujući Hrvatsku s ostalim zemljama može se zaključiti da Hrvatska ne zaostaje prema stopi završavanja studija, već naprotiv, Hrvatska bilježi najveće stope završavanja studija u navedenom razdoblju. Povećanje stopa završavanja studija za Hrvatsku znače da se ulaže u kvalitetu obrazovanja što će na kraju rezultirati povećanjem broja visokoobrazovanih.

Iako se broj diplomiranih studenata u Hrvatskoj povećava iz godine u godinu, Hrvatska još uvijek dosta zaostaje u postotku visokoobrazovanih u odnosu na prosjek Europske Unije. Ako usporedimo postotak visokoobrazovanih u Hrvatskoj i Europskoj Uniji, vidimo da Hrvatska i dalje treba kontinuirano raditi na povećanju kvalitete svoga obrazovanja kako bismo kroz narednih desetak godina dostigli prosjek Europske Unije.



Grafikon 9. Udio visokoobrazovanog stanovništva u Republici Hrvatskoj i zemljama Europske Unije od 2004. do 2012. godine

Na grafikonu 14. jasno je vidljivo kako Hrvatska najlošije stoji prema udjelu visokoobrazovanih od svih navedenih zemalja. Gledajući prosjek zemalja Europske Unije, samo su Poljska i Hrvatska ispod prosjeka EU 27, dok su Španjolska, Njemačka, Švedska i Ujedinjeno Kraljevstvo prestigle taj prosjek.

Republika Hrvatska znatno zaostaje prema udjelu visokoobrazovanih za prosjekom zemalja Europske Unije. U 2012. godini udio visokoobrazovanih iznosio je 15,4%. U odnosu na 2004. godinu, Hrvatska je povećala svoj udio visokoobrazovanih za 2,7%, što znači da prosjek zemalja Europske Unije više raste nego što raste udio u Hrvatskoj. Prema tome, može se zaključiti da iako Hrvatska konstantno povećava broj visokoobrazovanih, još uvijek zaostajemo u povećanju udjela visokoobrazovanih u odnosu na međunarodna kretanja.

7. ZAKLJUČAK

Kako je obrazovanje jedan od pokretača gospodarskog razvoja, svjesnost o važnosti obrazovanja na prostoru Republike Hrvatske sve više raste. Broj studenata koji upisuju visoka učilišta kontinuirano raste u posljednjih petnaestak godina što je dobar pokazatelj kvalitete obrazovanja. No, unatoč povećanju broja upisanih studenata na visoka učilišta, Hrvatska i dalje zaostaje po udjelu visokoobrazovanih za Europskom Unijom. Prema podacima provedene analize Republika Hrvatska kontinuirano povećava svoj udio visokoobrazovanih no ne dovoljnom brzinom koja bi mogla pratiti brzinu povećanja udjela u zemljama Europske Unije. U razdoblju od 2004. pa do 2012. godine Hrvatska je povećala svoj udio visokoobrazovanih za 2,7%, no udio visokoobrazovanih u

zemljama EU 27 porastao je za 5,5%. Ovaj podatak upućuje na to da iako svijest o važnosti obrazovanja u Hrvatskoj raste, još uvijek nije na dovoljno visokoj razini koja bi rezultirala jednakim povećanjem udjela visokoobrazovanih kao što je to slučaj u Europi.

Problem visokog obrazovanja Republike Hrvatske upravo je svijest stanovništva o važnosti obrazovanja koja postoji, no samo među populacijom koja se već odlučila na studiranje i onom koja je završila prvu razinu studija i želi nastaviti obrazovanje na višim razinama. Taj dio populacije već se smatra visokoobrazovanim pa njihov nastavak studija ne utječe na povećanje stope visokoobrazovanih. Problem je u onom djelu stanovništva koji imaju završeno sekundarno obrazovanje te se nakon završetka školovanja umjesto studiranja odlučuju za izlazak na tržište rada. Taj dio populacije ima nedovoljno razvijenu svijest o važnosti obrazovanja te bi posebne napore trebalo uložiti kako bi se utjecalo na povećanje svijesti o važnosti obrazovanja kod ove skupine stanovnika što bi za posljedicu imalo povećanje udjela visokoobrazovanih.

8. LITERATURA

- [1] Ivković, M.: Osiguravanje kvalitete u visokom obrazovanju, List studenata Geodetskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, No. 11 (2009) 20-23
- [2] Dolaček-Alduk, Z.; Sigmund, V.; Lončar-Vicković, S.: Osiguranje kvalitete visokog obrazovanja u Europskom obrazovnom prostoru, Tehnički vjesnik/Technical Gazette Vol. 1, No. 15 (2008) 39-44
- [3] Blašković, L.; Mandušić, D.: Restrukturiranje visokoobrazovnog sustava uvođenjem sustava upravljanja kvalitetom, Zbornik radova - International Scientific Conference MANAGEMENT 2014, Beograd, April 2014, 22-23
- [4] <http://www.zakon.hr/z/320/Zakon-o-znanstvenoj-djelatnosti-i-visokom-obrazovanju> (Dostupno:30.12.2014.)
- [5] <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2254> (Dostupno:30.12.2014.)
- [6] <https://www.azvo.hr/hr/visoko-obrazovanje/vrste-studija-u-republici-hrvatskoj> (Dostupno:30.12.2014.)
- [7] <http://www.croatie.eu/article.php?id=35&lang=1> (Dostupno: 24.12.2014.)

Kontakt autora:

Dunja Horvat Novak, mag. oec.
Sveučilište Sjever
Sveučilišni centar Varaždin
104. brigade 3, 42000 Varaždin
e-mail: dunja.horvath@gmail.com

doc. dr. sc. Anica Hunjet
Sveučilište Sjever
Sveučilišni centar Varaždin
104. brigade 3, 42000 Varaždin
e-mail: anica.hunjet@unin.hr